

La tradizions dai Sènc e da l'Èmenes

Claudia Conta ne met dant la veiora usanzas dal prum e dai doi de november

I Senc tira cà i mantie

Se dijea zacan te Fascia e inchecondi se pel ben dir che l'è amò vera. Dai Sènc se taca a se trèr ite vèlch da più pesoch, ence pa se l'è bon temp, ajache a stèr te cortina domarena via, se se ciapa ite l'freit che sorege fior bonora e la ombries da d'uton se fesc lèrga.

No l'è tropes egn che la doi festes, chela di Sènc e chela de l'èmenes les era spartides te doi gran festes. Soraldut l di de l'Èmenes se recorda nesc more (dit ence di di Morc, dai Morc) e inlouta la fèmenes portèa mancogna, canche amò se metea l guant da zacan da la gran festes, ai 2 de november se jia de neigher. Chesta usanza se à mantegnù te tropes lesc del Tirol e te noscia Fascia amò dò la seconda vera in chela di la fèmenes portèa n vel neigher sul cef, ence se incomai camejot no les lo portèa più. Enscin ai ultimes de l'Otcent la fèmenes da na sepoltura les portèa n fazolet bianch sul cef, desche inchecondi ence te l'India l color bianch. L color liturgich per chesta festa solene l'è l bianch, te la geija anglichèna l'è l checen.

La di di Sènc l'è Gran Festa per la geija catolica e per chela anglichèna, inchecondi e ence zacan l'era na festa solene, aboncont zacan ence da contenteza, se ciapèa inlouta vèlch da bon da marena o da cena. Apontin l prum de november se recorda i Sènc e no pa nesc Morc. Inchecondi i doi de november per la geija l'è demò mesafesta e donca no l'è pa zis ben chièr. Se va sun fossa l prum de november e bon. Tropes nos fascegn

Pùcola e bracedel che se ciapa da Nanef te Fascia.

coi Sènc combinon un se troèr te familia, un magnèr castagnes e douces, un jir a fiera ja Moena (la fiera de l'èmenes) l'è l'ultima festa olache se se troa duc adum, dant del biteboi de la sajon da d'invern.

L'Èmenes o Èmenes

Ai doi de november incomai te Fascia l'è mesafesta, zacan se jia de tropes a fiera ja Moena, chi che podea se comprèa n picol "fenchel" (cfr. tod. Ferkel), n picol porcel, che sessache ja Moena sin ciapèa de chi. Jir a la fiera de l'èmenes l'era n event, inchecondi l'è pa ben amò n gran marcià, ma zacan l'era una de chela pecia outes canche se ciapèa n pugn de castagnes, se jia a se magnèr la tripes o se podea se

Tel Tirol todesch la croujes les é tras de fer batù. Chiò na cortina tel Sarentol.

comprèr drapamenta per fèr na braa o n gramèl o ence na rocia.

I Morc te paisc

In cont a la mort l'è da dir che inchecondi te noscia cultura l'è tras vèlch che se tegn dalènc, la cortina modernes te la zitèdes les é fora da la zità, dalènc da la geijes.

Zacan apede a la geija l'era na cortina, nesc more se s'è tegnia apede a majon, apede al cher, la mort fajea pèrt de la vita, inchecondi se la volessa più dalènc possibol dal viver de duc i dis. No se èa per chest debeseegn de jir sun fossa per recordèr un mort, se l preèa te cèsa, se se injenegèa tel cianton del Segnore die ence dant de jir fora per usc per jir a messa.

Ence la touses de cèsa te stua dijea n'orazion per l'Èmenes. (foto Museo Ladin)

L pan douc e la bombona

Tel Tirol todesch te tropes raions amò inchecondi i fioc e la fioes ciapa da si nons na gialina de pan douc o n cunel de pan douc e mingol de vèlch desche bombona descheche ence da Pèsc. Nos te Fascia, invezze, uson ciapèr la bombona l prum de l'an apede a na pùcola o a n bracedel (ence bracedel) che fossa n pan mingol douc. De chest pan, coche dijea inant, i todesch tel Tirol ciapa na forma de gial o gialina o ence n cunel (ma chel piutost da Pèsc) apontin dai Sènc.

Nia balèr dai Sènc, ma de november fieres teis

La geija la descomana la mùsega

e i bai per chisc dotrei dis desche segn de respet per i Sènc e nesc more, ma no la descomana de meter a jir fieres e de november l'era zacan la gran fiera da Sèn Martin a Ciampedel. Aldidaché l'è fieres dutintorn, l'è amò la fiera de Stegona (Bornech) ai 26, 27 e 28 de otober e l'è, de november, fieres a Tluses e jun Busan e dapodò ence te la Sarentol, ju per Trent la fiera de l'hobby e c.i.

Sessaben che l meis de november l'è l meis che, se l temp l'è cochemai, se stèsc daite e se laora, apontin se se injigna vèlch per la festes, vèlch de fat a man, vèlch de decoratif.

La bièva de l'Èmenes e la messes per duc nesc morc

Se usa amò inchecondi fèr dir messes per nesc morc, zacan te Fascia l'era na usanza curiousa. N om jia dotrei dis d'ò i Sènc a se preèr mingol de bièva de cèsa in cèsa, dapodò la pruma domegna de Avent sta bièva la vegnia metuda a l'incant e se parèa su acioche la vaghe venuda bona cèra. Col carantan se fajea dir messes per i morc de chel tøl o tøl auter paisc. Na usanza che desmostra la fe e la ciarità di Fascegn! Aldidanché no demò nesciugn de nos èssa più bièva da dèr, ma no dajassane niene n carantan percheche vigniun de nos peissa al so, no l'è pa più chel sentiment de comunanza da zacan.

Halloween

En la vea di Sènc ti Stac Unii e te vèlch paisc te l'Europa (Ma NO DA NOS!) se zelebrea Halloween ("l'azent va suween!") l'è na parola che vegn cà da l'ingleis "All Hallows Eve", la vea di Sènc. Inchecondi l'è na festa trop comercialisèda aboncont l'à na sia valuta demò ti Stac Unii. Chiò da nos, olache tropa jent niene in sa pronunzièr l'onom, jir stroz in mèscra te na net sènta l'è da vaèr, a dir pech!

A vigni cultura sia usanzas, a vigni popul sie lengaz e sia tradizions!

Claudia Conta

Per i Sèn e l'Èmenes demò ingranates.

Vei, cordeles e fazolec per l di de l'Èmenes.

